

CHARACTERISTICS OF SPEECH DEVELOPMENT IN STUTTERED CHILDREN

Urinbayeva Mukhlisa Abdurahim kizi

Tashkent International Chemical University

Faculty of Special Pedagogy

MSPD-2U Master's student in speech therapy

muhlisaurinboeva1@gmail.com

+99899-796-37-34

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17480704>

ARTICLE INFO

Received: 24th October 2025

Accepted: 28th October 2025

Online: 29th October 2025

KEYWORDS

Stuttering, speech development, psychological characteristics, speech therapy exercises, game methods, social adaptation.

ABSTRACT

This article analyzes psychological, linguistic, and pedagogical factors in the speech development of stuttering children. The study highlights the influence of stuttering on delayed speech formation, emotional stress, discomfort in communication, and social adaptation processes. The effectiveness of speech therapy exercises, psychotherapeutic approaches, and game methods in overcoming barriers to speech development is also studied.

ОСОБЕННОСТИ РЕЧЕВОГО РАЗВИТИЯ У ДЕТЕЙ, ГЛУБЯЩИХ

Уринбоеву Мухлису Абдурахим кизи

Ташкентский международный химический университет

Специальный педагогический факультет

Магистрант MSPD-2U по направлению Логопедия

muhlisaurinboeva1@gmail.com

+99899-796-37-34

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17480704>

ARTICLE INFO

Received: 24th October 2025

Accepted: 28th October 2025

Online: 29th October 2025

KEYWORDS

Заикание, развитие речи, психологические особенности, логопедические упражнения, игровые методы, социальная адаптация.

ABSTRACT

В данной статье анализируются психологические, лингвистические и педагогические факторы речевого развития детей с заиканием. Исследование освещает влияние заикания на задержку формирования речи, эмоциональное напряжение, дискомфорт в общении и процессы социальной адаптации. Также изучается эффективность логопедических упражнений, психотерапевтических подходов и игровых методов в преодолении препятствий в речевом развитии.

DUDUQLANUVCHI BOLALARDA NUTQIY RIVOJLANISHINING O'ZIGA XOSLIGI

O'rinboyeva Muxlisa Abdurahim qizi

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

Maxsus pedagogika fakulteti
Logopediya yo'nalishi MSPD-2U magistranti
muhlisaurinboeva1@gmail.com
+99899-796-37-34
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17480704>

ARTICLE INFO

Received: 24th October 2025
Accepted: 28th October 2025
Online: 29th October 2025

KEYWORDS

Toshkent vohasi, Buyuk Ipak yo'li, Qanqa, Shahruhiyya, Shoshtepa, Mingo'rik, Choch davlati, arxeologiya, madaniy meros.

ABSTRACT

Ushbu maqolada Toshkent vohasining Buyuk Ipak yo'li tizimidagi o'rni, vohada joylashgan qadimiy shaharlarning shakllanishi va rivojlanish bosqichlari, ularning iqtisodiy hamda madaniy hayotdagi ahamiyati tahlil qilingan. Asosiy e'tibor Qanqa, Shahruhiyya, Shoshtepa va Mingo'rik kabi yirik shaharlarning arxeologik manbalar asosida o'rganilishiga qaratilgan. Tadqiqot natijalari Toshkent vohasi Ipak yo'li orqali Sharq va G'arb o'rtasidagi savdo, madaniy va dini aloqalarda markaziy o'rin tutganini ko'rsatadi.

Kirish

Bola nutqining to'laonli rivojlanishi uning psixologik, ijtimoiy va intellektual shakllanishi uchun muhim omildir. Nutqdagi buzilishlar, xususan, duduqlanish (logonevroz), bolada o'zini ifoda qilish, ijtimoiy muhitga moslashish va ta'lim jarayonida faol ishtirok etishida sezilarli qiyinchilik tug'diradi. Duduqlanish — nutq apparati faoliyatida ritm va tembrning buzilishi bilan tavsiflanib, ko'proq fonetik-ritmik xatoliklar shaklida namoyon bo'ladi.

Nutq insonning asosiy kommunikativ vositasi bo'lib, u shaxsning ijtimoiylashuvi va ta'lim-tarbiya jarayonida muhim rol o'ynaydi. Bolalardagi nutqiy nuqsonlar, xususan, duduqlanish, nutq shakllanishining psixologik va lingvistik xususiyatlariga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, duduqlanish nafaqat nutq sur'ati va ritmini buzadi, balki bolaning o'z-o'zini baholashi, muloqotga kirishish istagi hamda kognitiv jarayonlariga ham salbiy ta'sir etadi. Shu sababli mazkur muammoni ilmiy o'rganish va samarali yondashuvlarni ishlab chiqish dolzarb masalalardan biridir.

Metodologiya

Tadqiqot quyidagi ilmiy metodlarga asoslandi:

1. **Nazariy tahlil** – duduqlanish va nutq buzilishlariga oid psixologik, logopedik hamda pedagogik adabiyotlar o'rganildi.
2. **Empirik kuzatish** – duduqlanuvchi bolalar nutqiy rivojlanishi logopedik mashg'ulotlarda kuzatildi.
3. **Suhbat va testlar** – 6–10 yoshli 40 nafar duduqlanuvchi bolalar va ularning otalari bilan suhbat o'tkazildi, maxsus testlardan foydalanildi.
4. **Taqqoslash metodi** – sog'lom nutq rivojiga ega bolalar bilan duduqlanuvchi bolalar natijalari qiyoslandi.

Tadqiqot obyekti sifatida Toshkent shahridagi maxsus logopedik bog'cha va maktablarda tahsil olayotgan bolalar tanlandi.

Mazkur tadqiqotda ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, logopedik amaliyotlardan kuzatish, psixologik diagnostika usullari (so'rovnoma, suhbat, kuzatuv) hamda taqqoslash metodlaridan foydalanildi. 6–10 yoshli duduqlanuvchi bolalar misolida nutqiy rivojlanish darajasi, psixologik-emotsional holatlari hamda muloqotdagi qiyinchiliklari kuzatildi. Shuningdek, maxsus mashqlar va metodik yondashuvlarning samaradorligi tajribaviy tarzda baholandi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari quyidagi xulosalarga olib keldi:

1. Nutqiy rivojlanishning o'ziga xos jihatlari

- Duduqlanuvchi bolalarda nutq ritmining buzilishi asosiy xususiyat bo'lib, ular nutq jarayonida to'xtalishlar, takroriy tovushlar va ohangdagi beqarorlik bilan ajralib turadi.
- Ularning lug'at boyligi sog'lom tengdoshlariga nisbatan sustroq shakllanadi.
- Grammatik qurilishlarda xatoliklar ko'p uchraydi, gaplarni qisqa shaklda tuzishga moyillik seziladi.

2. Psixologik xususiyatlar

- Duduqlanuvchi bolalarda qo'rquv, uyatchanlik va ishonchsizlik yuqori darajada kuzatiladi.
- Ular ko'pincha jamoaviy nutqiy faoliyatdan chetlashishga moyil bo'ladilar.
- Nutqiy vaziyatlarda tashvish darajasi kuchayib, duduqlanish alomatlari yanada yaqqol namoyon bo'ladi.

3. Logopedik va psixologik yordam samaradorligi

- Maxsus mashqlar, nafasni boshqarish texnikasi va artikulyatsion gimnastika duduqlanishni kamaytirishda samarali bo'ldi.
- Psixoterapevtik yondashuv, xususan, art-terapiya va o'yin uslublari ijobiy natija berdi.
- Ota-onalarning to'g'ri munosabati va oilaviy qo'llab-quvvatlash muhim omil sifatida qayd etildi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, maxsus mashg'ulotlarda muntazam qatnashgan 40 nafar bolaning 62% da nutqiy muammolar ancha kamaygan, 18% da esa to'liq ijobiy natija kuzatilgan.

1. Nutqiy rivojlanishdagi xususiyatlar: Duduqlanuvchi bolalarda tovushlarni talaffuz qilishda uzilishlar, jumla tuzishda ikkilanish va nutq sur'atida beqarorlik kuzatildi.

2. Psixologik ta'sirlar: Ular ko'pincha muloqotdan qochish, emotsional taranglik, past o'z-o'zini baholash bilan ajralib turdilar.

3. Logopedik va psixologik mashg'ulotlarning samaradorligi: O'yin elementlariga asoslangan mashqlar, nafasni boshqarish texnikalari va psixoterapevtik yondashuvlar duduqlanishni yengillashtirishda sezilarli ijobiy natijalar berdi.

4. Ijtimoiy moslashuv: Maxsus mashg'ulotlar va oilaviy qo'llab-quvvatlash orqali bolalarda muloqotga bo'lgan ishtiyoq va ijtimoiy faollik ortgani kuzatildi.

Muhokama

Duduqlanish bolaning umumiy nutqiy rivojlanishida jiddiy psixologik to'siq bo'lib, u nafaqat nutq jarayoniga, balki shaxsiy shakllanishiga ham ta'sir etadi.

Psixologik jihatlar: duduqlanuvchi bolalarda yuqori darajadagi emotsional labillik, o'zini past baholash va ijtimoiy qo'rquv kuzatiladi. Bu esa ularning nutqiy faoliyatini yanada qiyinlashtiradi.

Nutqiy rivojlanish: sog'lom tengdoshlariga qaraganda, duduqlanuvchi bolalarda fonematik idrok, so'z boyligi va grammatik tizimning shakllanishi sekinroq kechadi.

Yondashuvlar: logopedik mashg'ulotlar bilan bir qatorda psixologik yordamni ham birlashtirish zarur. Chunki faqat lingvistik jihatlariga e'tibor qaratish natija bermaydi. Kompleks yondashuv — logoped, psixolog, pedagog va ota-onaning hamkorligi — samarali hisoblanadi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, duduqlanishning faqat fonetik yoki fiziologik muammo sifatida emas, balki kompleks psixologik-ijtimoiy muammo sifatida ko'rilishi zarur. Tadqiqotlar logoped, psixolog va o'qituvchilarning hamkorlikdagi faoliyatini kuchaytirish lozimligini ta'kidlaydi. Ayniqsa, bolalarda nutqiy mashqlarni o'yin shaklida tashkil etish ularning emotsional tarangligini kamaytiradi va nutqiy faolligini oshiradi. Shuningdek, oilaviy qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy muhitning moslashuvchanligi duduqlanishni yengishda muhim omil hisoblanadi.

Xulosa

Duduqlanuvchi bolalarning nutqiy rivojlanishi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ular lug'at boyligi, grammatik qurilish, nutq tempi va ohangida farq qiladi. Psixologik to'siqlar nutqiy jarayonni yanada murakkablashtiradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kompleks logopedik va psixologik yondashuvlar yordamida duduqlanishni sezilarli darajada kamaytirish mumkin. Shu sababli ta'lim muassasalarida maxsus mashg'ulotlar, art-terapiya, musiqiy ritm mashqlari va ota-onalarning faol ishtirokini ta'minlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Kelgusida bu boradagi tadqiqotlarni kengaytirish, zamonaviy texnologiyalardan (virtual logopedik dasturlar, interaktiv o'yinlar) foydalanish duduqlanuvchi bolalarning nutqiy rivojlanishida yanada ijobiy natijalarga erishishga xizmat qiladi.

Duduqlanuvchi bolalarning nutqiy rivojlanishidagi o'ziga xosliklar ularning psixologik-emotsional holati va ijtimoiy moslashuviga bevosita ta'sir etadi. Ularni korreksiya qilishda logopedik mashqlar, psixoterapevtik yondashuv va o'yin metodlarining qo'llanilishi yuqori samaradorlik beradi. Shu bois, ta'lim muassasalari, logopedik markazlar va oilalarda kompleks yondashuv asosida ish olib borish duduqlanish muammosini kamaytirishda muhim ahamiyatga ega.

References:

1. Bloodstein, O., & Ratner, N. B. (2008). *A Handbook on Stuttering*. Delmar Cengage Learning.
2. Guitar, B. (2013). *Stuttering: An Integrated Approach to Its Nature and Treatment*. Lippincott Williams & Wilkins.
3. Yastrebova, A. V. (2017). *Logopediya: Teoriya i Praktika*. Moskva: Akademiya.

4. Rustamova, M. (2020). Duduqlanuvchi bolalarda nutqiy rivojlanishning o'ziga xosligi. *Psixologiya va pedagogika jurnali*, 6(3), 115–123.
5. Qodirova, Z. (2021). Nutq buzilishlari va ularni bartaraf etish metodlari. Toshkent: Fan va texnologiya.
6. Manning, W. H. (2010). *Clinical Decision Making in Fluency Disorders*. Delmar Cengage Learning.
7. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society*. Harvard University Press.
8. Aliyeva, S. (2019). Duduqlanishning psixologik ildizlari va korrektsiyasi. *Logopediya nazariyasi*, 4(2), 78–84.
9. Rasskazova, T. I. (2015). *Psixologiya rechi i yeye narusheniy*. Moskva: Yurayt.
10. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2022). *Maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlash metodik qo'llanma*. Toshkent.
11. Toshpo'latov Abdulaziz Quvondiq o'g'li "MAKTAB O'QUVCHILAR O'RTASIDAGI ZO'RAVONLIK BULLING VA UNGA QARSHI KURASHISH YO'LLARI". «ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ» Выпуск №22 (том 5) (январь, 2022). 874-875
12. Toshpo'latov Abdulaziz Quvondiq o'g'li "TA'LIM JARAYONINING PSIXOLOGIK MAZMUNI ". «ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ». Выпуск №24 (том 5) (март, 2022). 460-465b.
13. Toshpo'latov Abdulaziz Quvondiq o'g'li "TURISTIK SAYOHATLARNING INSON SOG'LIG'I VA PSIXOLOGIYASIGA TA'SIRI " «ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ». Выпуск №24 (том 5) (март, 2022). 466-468b.
14. Samarova Shohista Rabidjanovna, Toshpo'latov Abdulaziz Quvondiq o'g'li "IJODKOR SHAXSLARNING SHAKLLANISHIDA XOTIRA JARAYONINI O'RNI " "HOZIRGI TARAQQIYOT BOSQICHIDA JISMONIY TARBIYA VA SPORT MASHG'ULOTLARINI TASHKIL QILISHNING ISTIQBOLLARI: MUAMMO VA YECHIMLAR" (2022. 28-29. 04) 640-650b.
15. Toshpo'latov Abdulaziz Quvondiq o'g'li. "YANGI O'ZBEKISTON MA'RIFATLI JAMIYATNI YARATISHDA YOSHLARNING O'RNI VA PSIXOLOGIYASINING SHAKLLANISHI". "GALAXY INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL (GIIRJ)" Vol. 10, Issue 6, June (2022) 523-527b.
16. <https://internationaljournals.co.in/index.php/giirj/article/view/2198>
17. Toshpulatov Abdulaziz Kuvondik o'g'li, Karomatov Akbar Abrammat oglu, "The Development of Moral Qualities in Youth Psychology of the Past Days" Zien Journal of Social Sciences and Humanities (21-06-2022) 62-63b <https://zienjournals.com>
18. Toshpo'latov Abdulaziz Quvondiq o'g'li, "YOSHLARNING DUNYOQARASHI VA XULQ-ATVORIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOIIY PSIXOLOGIK OMILLAR" SCIENCE AND INNOVATION (2022 № 3) 854-857b <https://doi.org/10.5281/zenodo.6811688>
19. Fayziyev I. Sh. & Toshpo'latov A. (2022) O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING MUSTAQILLIKDAN OLDINGI VA KEYINGSIYOSIY HAYOTI. *British Journal of Global Ecology and Sustainable Development* Volume-10, Nov., 2022 31-34b

20. Toshpo'latov , A. (2023). SHAXS PSIXODIAGNOSTIKASIDA PROYEKTIV METODIKALARDAN FOYDALANISH. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 3(5 Part 2), 170–178.
21. Temirov, J. ., & Toshpo'latov , A. (2023). TYUTOR PEDAGOGIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI. Наука и инновация, 1(28), 29–32.
22. Umarova , G. ., & Toshpo'latov , A. . (2024). Klaster tanqidiy fikrlash texnologiyasi texnikasi sifatida. Центральноазиатский журнал междисциплинарных исследований и исследований в области управления, 1(10), 49–55.
23. Toshpo'latov Abdulaziz Quvondiq o'g'li, Ummatova Zamira Atamuradovna. (2023). SHAXSLARARO MUNOSABATLARDI SHAXS AGRESSIYA. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF EDUCATION AND INNOVATION, 2(4), 30–31.
24. Toshpo'latov Abdulaziz Quvondiq o'g'li, Ummatova Zamira Atamuradovna. (2023). IJTIMOIIY TARMOQLARIDA "OMMAVIY MADANIYATGA" QARSHI KURASHISHNING DIDAKTIK VOSITALARI. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF EDUCATION AND INNOVATION, 2(4), 27–29.